L-ARKEOLOĠIJA U T-TESTMENT IL-ĠDID (2)

Kafarnahum

Dak li llum hu x'aktarx l-aktar raħal imħares tajjeb taż-żmien Ruman-Biżantin, u wieħed mill-aktar siti arkeoloġiċi sbieħ fl-Art Imqaddsa, sa l-1920 kien għadu borġ kbir ta' ġebel li l-Għarab lokali kienu jsejħulu Tell Hum. Il-Kustodja Franġiskana ta' l-Art Imqaddsa xtrat dawn il-ħerbiet mitt sena ilu, bit-tama li l-isem Tell Hum seta' kien isem li jħares fih l-isem

antik ta' Kefar Nahum, "ir-raħal ta' Nahum", Kafarnahum ta' l-Evanġelji. Ħarġu għad-dawl iż-żewġ ċentri tal-ħidma ta' Ġesù fir-raħal – is-sinagoga u d-dar ta' Pietru. Is-sinagoga li naraw illum hi datata għas-sekli 4-5 w.K. Imma, wara snin twal ta' riċerka (1969-1981) instabu wkoll il-fdalijiet tas-sinagoga ta' żmien Ġesù f'livell aktar baxx imma fl-istess post. Skond Luqa 7,4-5 din is-sinagoga ta' l-1 seklu kienet inbniet minn ċenturjun Ruman.

Taħt il-fdalijiet tal-binja ottagonali tal-knisja Biżantina li ħarġet għad-dawl fl-1921, instabu wkoll il-fdalijiet ta' dar tar-raħal li saret oġġett ta' studju attent fid-diversi livelli arkeoloġiċi tal-binja tagħha. Jidher li fl-ewwel nofs ta' l-1 seklu hi kienet dar privata – dar ordinarja fost ħafna oħrajn fir-raħal. Imma fit-tieni nofs ta' l-istess seklu inbidel l-iskop ta' l-użu tagħha. Hi saret dar li bdiet tintuża għall-kult, u damet hekk sa qrib is-sena 400 w.K. F'data qrib din is-sena waħda pellegrina jisimha Egeria rat din id-dar bejn wieħed u ieħor fl-istat oriġinali tagħha. Hi tikteb fid-djarju tagħha: "F'Kafarnahum id-dar tal-Prinċep ta' l-appostli illum hi knisja, imma l-ħitan tad-dar għadhom ippreservati". Fl-istess żmien, mela, id-dar kienet saret post ta' kult, jew «domus-ecclesiae» (dar-knisja), bl-istrutturi oriġinali li kienu għadhom jidhru.

Ftit tas-snin wara l-Biżantini għattew din id-dar venerata u fuqha bnew knisja kbira ottagonali, eżattament fuq il-ħitan tad-dar. Mal-fdalijiet tat-tikħil tal-ħitan, l-arkeoloġi sabu 131 graffiti miktubin b'ilsna diversi – Grieg, Aramajk, Sirjak u Latin. Fost dawn l-iskrizzjonijiet hemm invokazzjonijiet lill-"Mulej Ġesù Kristu" u l-isem ta' Pietru wkoll jinsab imnaqqax. Instabu diversi simboli, bħalma huma slaleb ta' għamliet differenti, u ġifen, kif ukoll monogrammi bl-ismijiet ta' Ġesù u ta' Pietru, u wkoll diversi disinji dekorattivi – fjuri, slaleb, rummien, tin, trifolji, disinji floreali u ġeometriċi.

Bejn is-sinagoga u d-dar ta' Pietru, fuq ix-xaqliba tal-lvant, instab il-«cardo maximus», jew it-triq

ewlenija tar-raħal. Din it-triq tinżel mit-tramuntana għan-nofsinhar. Fuq il-ġnub tagħha hemm 10 «insulae», jew kwartieri ta' abitazzjonijiet. Dawn l-«insulae» huma delimitati minn toroq sekondarji li jiltaqgħu mal-«cardo maximus» u jaqsmuh. Dawn it-toroq huma «decumani», jew toroq li jaqsmu fid-direzzjoni punent-lvant. Kull «insula», jew blokk ta' abitazzjonijiet, kellha daħla waħda mit-triq. Id-daħla għad-dar ta' Pietru tinsab fuq il-«cardo maximus» fuq ix-xaqliba tal-lvant. Kien hemm bieb li l-għatba tiegħu għadha mħarsa fil-post. Quddiem il-bieb kien hemm spazju vojt li kien iwassal sat-triq. Dwar dan id-dettall nerġgħu nitkellmu dalwaqt. B'hekk, l-iskavi ta' Kafarnahum ħarġu riżultat spettakolari. Qabel xejn, huma solvew darba għal dejjem il-kwestjoni ta' fejn kienet tinsab Kafarnahum, li qabel kienet diskussa. It-tieni, l-iskavi reġgħu ħarġu għad-dawl il-ħajja tar-raħal antik ta' Ġesù. Meta nħarsu lejn Kafarnahum nistgħu nimxu fuq il-passi ta' Ġesù fid-diversi movimenti tiegħu f'dan ir-raħal. Minkejja l-evidenza kollha, l-interpreti moderni mhux dejjem iħaffu biex jagħmlu relazzjoni bejn ir-riżultati arkeoloġiċi u t-testi ta' l-Evanġelji. Per eżempju, żewġ kummentarji reċenti fuq l-Evanġelju ta' Mark minn Gnilka u Pesch ma jagħtu l-ebda kas ta' l-iskavi u għadhom iqisu l-identifikazzjoni ta' Kafarnahum bħala diskussa. Jidhru li huma interessati biss fi problemi letterarji u teoloġiċi. Jeħtieġ li mmorru lura almenu mitt sena biex insibu kummentarji li huma interessati fid-dettalji materjali tal-postijiet u l-ġrajjiet, anke jekk dak iż-żmien kienu neqsin mill-evidenza arkeoloġika.

Tabgha

Kafarnahum kienet tinsab fuq it-triq prinċipali li kienet tgħaqqad il-kosta tal-Mediterran ma' Damasku – triq li kienet tissejjaħ «Via Maris», it-Triq tal-Baħar, li kienet titla' mill-Eġittu lejn il-Mesopotamja. Dan hu konfermat mis-sejbien f'Kafarnahum ta' ġebla miljari li fuqha hemm imnaqqax l-isem ta' l-imperatur Adrijanu. Għalkemm l-iskrizzjoni hi mkissra fin-naħa ta' isfel, x'aktarx li l-imperatur kien sewwa t-triq li fi żmienu kienet issegwi l-istess traġitt tat-triq ta' żmien Ġesù. Dan hu element importanti fit-topografija ta' l-Evanġelji.
Matul din it-triq, xi 3 kilometri fuq il-punent

Statwa ta’ San Pietru f’ Kafarnahum

ta’ Kafarnahum, insibu l-post ta’ Tabgha («Heptapegon» jew “Seba’ Nixxigħat”), post li fih bosta nixxiegħat ta’ ilma li kienu magħrufin sa mill-qedem. F’dawn l-inħawi t-tradizzjoni Kristjana tas-seklu 4 kienet tqiegħed tliet santwarji li jfakkru ġrajjiet ta’ l-Evanġelji: il-Beatitudni, il-Miraklu tat-tkattir tal-ħobż u l-ħut, u l-Primat ta’ Pietru («Mensa Domini»). L-esplorazzjoni arkeoloġika li għamel P. Stanislao Loffreda madwar il-knisja tal-Primat, ħarġet għad-dawl xi elementi importanti għall-istorja tas-sit fi żmien l-Evanġelji. Wieħed mir-riżultati kien li, kuntrarjament għall-opinjoni ta’ esploraturi fis-seklu 19, iż-żona ta’ Tabgha fi żmien Ġesù kienet barriera; fil-fatt, sal-lum il-blat għadu jidher imxerred ma’ kullimkien. Mela din kienet żona li fiha ma kinux joqogħdu nies u l-art ma kinetx maħduma. Kienet tinsab taħt l-għolja li llum tissejjaħ l-Għolja tal-Beatitudni, eżatt fuq l-Għadira. Kif sejrin naraw, dawn l-elementi jikkorrispondu mad-deskrizzjoni ta’ l-Evanġelji.
Hu għalhekk possibbli li l-identifikazzjoni li saret fis-seklu 4 ta’ dawn it-tliet ġrajjiet ta’ l-Evanġelju kienet ibbażata fuq tradizzjoni li kienet eqdem minn dik ta’ żmien il-Biżantini. Dawk li kienu wasslu din it-tradizzjoni kienu x’aktarx Lhud-Insara li kienu jgħixu fl-inħawi, u li kienu preżenti f’Kafarnahum, Sefforis, Tiberija u forsi wkoll Magdala.
Il-kuntatti bejn Kafarnahum u Tabgha kienu spissi kemm fuq l-Għadira kif ukoll permezz tat-toroq. L-iskavi ppruvaw li Tabgha ma setgħetx tkun la subborg industrijali ta’ Kafarnahum u lanqas is-sit ta’ Betsajda tal-Galilija. Hu ċert, iżda, li l-ilmijiet ta’ Tabgha kienu jattiraw lejn dan il-post ħafna nies. Dawn l-ilmijiet kienu jintużaw biex jissaqqew l-għelieqi ta’ Kafarnahum, li x’aktarx li kienu jestendu ruħhom lejn il-punent tar-raħal. Fuq kollox, din iż-żona kienet magħrufa għall-kwantità ta’

ħut li jinqabad fl-Għadira, kif għadha sal-lum.

Id-dar ta' Pietru

Nixtiequ issa li nqabblu d-dati arkeoloġiċi ma' dawk ta' l-Evanġelji, u l-aktar l-Evanġelju skond San Mark. Naraw kemm hu possibbli li ngħaqqduhom flimkien.
F'Mark, kapitli 1-10, insibu għal tmien darbiet li tissemma dar li fiha, jidħol Ġesù. Id-dar tissemma wkoll ħames darbiet minn Mattew u darba waħda minn Luqa. It-tliet Evanġelji Sinottiċi jaqblu kollha dwar l-ewwel darba li jsemmuha: Ġesù mar "fid-dar ta' Xmun u Indrì" (Mk 1,29); jew "fid-dar ta' Pietru" (Mt 8,14); jew "fid-dar ta' Xmun" (Lq 4,38).
Riferiment ieħor komuni għal Mark u Mattew hu: Ġesù "daħal id-dar" (f'Kafarnahum Mk 3,20); u "Ġesù ħareġ mid-dar" (fi tmiem l-istess episodju, meta waslu omm Ġesù u ħutu: Mt 13,1).
Id-dar tissemma wkoll għal sitt darbiet f'Mark 2,11; 7,17; 7,24; 9,28; 9,33; 10,10.
F'dawn ir-riferimenti jintużaw il-kliem Griegi «oikos» u «oikia». Fl-ewwel każ id-dar tiġi identifikata bħala "d-dar ta' Xmun u Indrì"; fid-drabi l-oħrajn tiġi speċifikata b'artiklu partikulari («he oikia») – id-dar. Skond l-użanza Griega, kemm fil-Grieg klassiku kif ukoll fil-mitkellem («Koine»), il-kelma «oikos» mingħajr l-artiklu tindika d-dar personali ta' dak li jkun.
Dawn l-elementi filoloġiċi irridu nikkontrollawhom

Kafarnahum - Id-dar ta' Pietru

mill-punt eżeġetiku bl-iskop li nikkonkludu liema dar, jew id-dar ta' min, l-evanġelista qiegħed jirreferi għaliha f'kull każ. Wara l-iskavi f'Kafarnahum din il-problema tidher b'mod ċar fir-relazzjoni li għandha din id-dar partikulari li toħroġ għad-dawl. Mingħajr ma nidħol f'dettalji, ngħid li dawn id-drabi f'Mark jirreferu ċertament għad-dar ta' Pietru f'Kafarnahum: 1,29; 2,1; 9,33. Id-drabi l-oħrajn x'aktarx jirreferu wkoll għal din id-dar: 7,17; 9,28; 10,10, filwaqt li f'każ wieħed (id-dar li Ġesù jidħol fiha mhux f'Kafarnahum, imma f'Tir u Sidon) ċertament l-evanġelista jirreferi għal dar oħra li żar il-Mulej: Mk 7,24. Hekk f'Mark insibu sitwazzjoni interessanti. Wara l-ewwel darba li fiha d-dar hi identifikata ma' l-ismijiet tal-proprjetarji Xmun u Indrì, fid-drabi l-oħrajn l-Evanġelju jgħid sempliċement li Ġesù mar id-dar jew li kien jinsab id-dar

Il-Knisja ta' San Pietru

(bil-Grieg «eis oikon» jew «en oiko(i)», jiġifieri fid-dar tiegħu) għaliex Ġesù sar mistieden fis-sens orjentali, daqs li kieku kien membru tal-familja jew tat-tribù. Id-dar ta' Xmun u Indrì saret id-dar tiegħu, bl-istess mod li Kafarnahum saret "il-belt tiegħu".

Dan kollu jaqbel sewwa ma' żewġ espressjonijiet li juża Ġesù nnifsu. Qabel xejn, meta hu jgħid li "Bin il-bniedem ma għandux fejn imidd rasu" (Mt 8,20; Lq 9,58), nikkonkludu li f'Kafarnahum Ġesù ma kellux dar li kienet tiegħu jew tal-ġenituri tiegħu. It-tieni, ir-regola li ġiet imposta fuq id-dixxipli biex jibqgħu fid-dar li tirċevihom fiha (Mt 10,11; Lq 9,4) u biex ma joqogħdux iduru minn dar għal oħra (Lq 10,7) setgħet tirrifletti l-attitudni ta' Ġesù nnifsu, speċjalment f'Kafarnahum.

It-tifkira ta' Ġesù li joqgħod fid-dar tiegħu setgħet baqgħet ħajja – u ħajja ħafna – fit-tifkira ta' Pietru. Mhux kumbinazzjoni li din it-tifkira hi tema favorita fl-Evanġelju ta' Mark, li hu Evanġelju li, skond it-tradizzjoni qadima, jippreserva l-predikazzjoni u t-tifkiriet tal-Prinċep ta' l-appostli.

Naraw dawn l-elementi personali f'xi dettalji tar-rakkont ta' Mark dwar dak li għandu x'jaqsam mal-bieb tad-dar ta' Pietru. L-iskavatur ta' Kafarnahum, il-mibki P. Virgilio Corbo, kien jitqanqal sa jislet id-dmugħ kull darba li kellu l-opportunità li juri l-għatba tal-bieb tad-dar lill-viżitaturi u pellegrini. Kien jgħid: "Il-Mulej rifes din il-għatba diversi drabi. Din l-għatba hi waħda mill-aktar xhieda ġenwini tal-ħajja tiegħu f'Kafarnahum. Ejjew araw il-post li fih il-Mulej għex bħala mistieden ta' San Pietru".

Meta nħarsu lejn il-fdalijiet arkeoloġiċi, nistgħu nagħmlu esperjenza tal-ħajja ta' kuljum f'dik li tissejjaħ «insula sacra», id-dar ta' San Pietru, bil-kmamar tagħha, btieħi, u fran fil-btieħi. Ma kienx hemm bibien li jagħalqu bejn kamra u oħra. Għaldaqstant il-membri tal-familja kienu jgħixu bħala tribù kbira kollha flimkien. Il-familja kienet tgħix ħafna drabi barra fil-btieħi, billi l-klima ta' Kafarnahum hi sħuna ħafna, l-aktar fix-xhur tas-sajf. In-nisa kienu jibqgħu fid-dar, filwaqt li t-tfal kienu jkunu jilagħbu barra fit-triq, l-istess kif wieħed għadhom jarahom jagħmlu llum fil-parti Għarbija ta' Ġerusalemm u fl-irħula tal-Palestina.

Ejjew neżaminaw xi siltiet oħrajn mill-Evanġelju ta' Mark li jirċievu dawl ġdid mill-iskavi li saru. Silta minnhom hi dik ta' Mk 1,33, fejn naqraw: "U

quddiem il-bieb inġabret il-belt bi ħġarha". It-tieni silta hi Mk 2,2: "U nġabru bosta, hekk li ma kienx hemm fejn joqogħdu iżjed, anqas quddiem il-bieb". Fil-fatt, quddiem id-dar ta' Pietru kien hemm spazju pjuttost kbir li fih ma kienx hemm bini. L-iskavatur P. Virgilio Corbo kiteb hekk: "Lejn in-nofsinhar, l-«insula sacra» kienet testendi ruħha lejn xatt l-għadira. Lejn il-lvant kien hemm it-triq prinċipali, jew «cardo». Flimkien ma' spazju li kien hemm vojt quddiem id-daħliet 15 u 16, il-«cardo» kien jifforma medda ta' xi 500 metri kwadri. B'riferiment għal dak li jgħid Mark f'1,33 u 2,1-2, dan l-ispazju vojt isir l-aħjar kummentarju arkeoloġiku li wieħed ikun jixtieq jaqra" («Liber Annuus» 33, 1983, 374). Irridu mela nimmaġinaw li, skond Mark 2,2, il-folla kienet imliet mhux biss il-kumpless ta' l-«insula sacra» imma wkoll dan l-ispazju kbir ta' 500 metri kwadri quddiem il-bieb. Hekk id-deskrizzjoni ta' Mark tirrivela l-preċiżjoni ta' xi ħadd li ra l-ġrajja b'għajnejh – ta' xi ħadd li kien jaf il-post direttament. In-nuqqas ta' dan id-dettall fiż-żewġ Sinottiċi l-oħrajn, hi għalhekk mimlija tifsir.

Nistgħu ngħoddu nota eseġetika ma' dan il-punt. Skond il-kummentarju ta' Gnilka, il-vers 2,2 ta' Mark hu "redazzjonali". Għalija hu diffiċli li nifhem f'liema sens dan il-versett hu redazzjonali. Skond l-opinjoni komuni, il-kelma "redazzjonali" hi kuntrarja għall-kelma "storika". Fi kliem ieħor, wieħed iqis li dak li hu redazzjonali ma għandu l-ebda valur storiku; li meta evanġelista jagħti interpretazzjoni teoloġika lil xi ċirkustanza jew ġrajja, dan ifisser li dik iċ-ċirkustanza jew ġrajja ġiet ivvintata biex hekk twassal messaġġ teoloġiku. Din l-opinjoni komuni, iżda, hi kemmxejn arbitrarja. Qabel xejn, fil-Bibbja u fid-dinja ta' l-antikità in ġenerali, l-istorja tiġi interpretata teoloġikament imma mhijiex ivvintata. Ma nistgħux naċċettaw il-falsità bħala bażi tat-teoloġija. It-tieni, wieħed jeħtieġ li jħalli miftuħa l-possibilità li l-evanġelista kien jaf xi dettall li ma kienx magħruf mill-evanġelisti l-oħrajn. Fil-każ tad-dar ta' Pietru din il-possibilità hi vera għaliex, mill-banda l-waħda, Mark seta' kien qed jidwi l-kliem ta' Pietru nnifsu, u mill-

Mappa ta' Kafarnahum

Dar ta' Pietru

banda l-oħra, għaliex id-dettall letterarju jaqbel perfettament mar-riżultati arkeoloġiċi.
Xi dettalji oħrajn ta' Mk 2,1-12 (il-fejqan tar-raġel paralitiku) li qabel l-iskavi ma konniex nifhmuhom, issa nistgħu nifhmuhom b'mod perfett.
Il-problemi li niltaqgħu magħhom meta naqraw ir-rakkont ta' Mark huma diskussi f'kummentarji antiki, imma mhux f'dawk reċenti, li huma orjentati b'mod letterarju u teoloġiku. Problema minnhom hi din: Fejn kien qiegħed Ġesù – fl-ewwel sular tad-dar jew fis-sular ta' isfel? Fil-fatt, xi awturi, li jibbażaw ruħhom fuq għejun klassiċi u Lhud, kienu jimmaġinaw li Ġesù kien jinsab fis-sular ta' fuq tad-dar.
Problema oħra hi: Kif nistgħu nifhmu li dawk l-irġiel għamlu toqba fis-saqaf biex minnha niżżlu r-raġel paralitiku?
Ir-riċerka arkeoloġika ipprovditilna xi elementi biex insolvu dawn il-problemi.
Diġà fl-1971 P. Corbo kiteb hekk: "It-tip ta' djar (li sibna f'Kafarnahum) kien ikollhom biss is-sular ta' isfel, għaliex il-ħitan kienu mibnijin minn ġebel tat-tajn imnixxef (mingħajr siment), imma biss imkaħħlin bit-tajn, u kienu biss xi 70 ċentimetri fil-ħxuna. Dawn il-ħitan qatt ma setgħu jwieżnu t-toqol tas-sular ta' fuq" («Liber Annuus 21, 280).
Issa, Mk 2,1 jgħid li Ġesù kien "id-dar" – bil-Grieg «en oiko(i)», li tfisser "fid-dar tiegħu" u mhux sempliċement f'xi dar kwalunkwe. Jekk inħarsu lejn id-dar ta' San Pietru, nifhmu li Ġesù kien jinsab f'dik li tissejjaħ "il-kamra qaddisa". Din kienet l-akbar kamra fl-«insula sacra», b'dimensjonijiet ta' 7.5 metri kwadri fuq kull naħa. Mhux biss, imma kienet ukoll din il-kamra li ġiet ittrasformata fid-dar-knisja («domus-ecclesiae») diġà fit-tieni nofs ta' l-ewwel seklu w.K., filwaqt li l-ħajja domestika tad-dar tkompliet fil-kmamar l-oħrajn.
Kif nistgħu nispjegaw din is-sitwazzjoni mhix tas-soltu? It-tweġiba tidher evidenti. Pietru, il-membri tal-familja tiegħu, u l-Lhud-Insara tar-raħal kienu jafu sewwa li Ġesù kien mistieden permanenti fid-dar, u l-aktar fil-kamra l-kbira tal-kumpless li fiha hu kien jgħallem u jagħmel il-mirakli. Is-sejbiet arkeoloġiċi, mela, kollha jaqblu. Jippermettulna biex inpoġġu r-rakkont ta' San Mark fil-kuntest ta' kif kienet mibnija d-dar ta' Pietru.
It-tieni problema hi: kif kienu jkunu mibnija s-soqfa f'Kafarnahum? Mill-ġdid, P. Corbo fl-1971 kiteb dan li ġej: "billi qatt ma sibna fdalijiet ta' xorok fid-djar li skavajna, ikollna nikkonkludu li s-soqfa kienu jkunu mibnijin minn taħlita ta' tajn u tiben miżmumin fuq travi ta' l-injam". Xi studjużi waslu wkoll għal konklużjoni simili billi qabblu d-deskrizzjoni ta' Mk 2,4 mad-djar qodma Palestinjani. Oħrajn jippreferew is-silta ta' Lq 5,19, li titkellem minn xorok ("niżżluh bil-mitraħ b'kollox minn bejn ix-xorok"). Issa, skond San Mark, l-erba' rġiel li ġarrew il-paralitiku, "qalgħu s-saqaf ta' fuqu u fetħu toqba",

jiġifieri neħħew it-tajn u t-tiben tas-saqaf. Hekk fetħu toqba bejn it-travi, u niżżlu lir-raġel marid fil-kamra li fiha kien hemm Ġesù.
Luqa 5,19 jagħtina dettall ieħor li hu implikat f'San Mark: "telgħu fuq il-bejt". Dan id-dettall jaqbel perfettament mas-sejba ta' fdalijiet ta' turġien li kienu jitilgħu fuq barra mill-btieħi ta' ħafna djar f'Kafarnahum. Dawn it-turġien kienu jintużaw biex ta' kull sena jitilgħu minnhom ħa jsewwu s-soqfa tat-tajn qabel ma jibda l-istaġun tax-xita. Dan id-dettall ma jimplikax neċessarjament li San Luqa kien jaf il-post personalment, għax it-turġien li jitilgħu minn barra fuq is-soqfa kienu komuni wkoll fil-każ tad-djar Griegi u Rumani. Hu preċiżament għall-qarrejja tiegħu Griegi u Rumani li Luqa jitkellem minn saqaf mibni mix-xorok, filwaqt li Mark iħares intatta s-sitwazzjoni eżatta tad-djar f'Kafarnahum.
Bħala konklużjoni, dan il-qbil bejn ir-rakkont ta' Mark u s-sejbiet arkeoloġiċi jolqotna għall-preċiżjoni tiegħu. Dan hu aktar veru billi l-korrispondenza għandha x'taqsam ma' dettalji minuri li ma għandhomx tifsira teoloġika – dettalji li ma jiġux imsemmijin mis-Sinottiċi l-oħrajn, jew li jiġu mibdulin. Dan il-fatt jgħinna biex napprezzaw b'mod sħiħ it-tradizzjoni li hemm taħt l-Evanġelju ta' Mark. Mill-ġdid, dan kollu jaqbel mat-tradizzjoni antika li Mark kien is-segretarju u l-interpretu ta' San Pietru.

Id-dar-knisja

F'silta oħra (Mk 3,20-35) id-dar ta' Pietru tinsab f'pożizzjoni ċentrali u għandha rwol teoloġiku ċar. Biex naraw dan id-dettall, jeħtieġ li għal mument inħarsu lejn il-kuntest. L-episodju jibda f'3,20: "Mbagħad mar id-dar, u l-kotra reġgħet inġemgħet, hekk li lanqas biss setgħu jieklu". Issa ninnotaw li f'3,1 naqraw li Ġesù daħal mill-ġdid fis-sinagoga (kif kien digà għamel f'1,21). Wara dan Ġesù ħareġ barra mir-raħal lejn post qrib l-għadira (3,7) u hemmhekk fejjaq bosta morda u persuni maħkumin mix-xitan. Immedjatament wara Ġesù jitla' fuq il-għolja (3,13) u jagħżel it-tnax l-appostlu. L-episodju tagħna jiġi wara din is-silta. Ninnotaw li l-inħawi matul xatt l-għadira u l-għoljiet kienu jinsabu appena barra Kafarnahum. Huma kienu kollha parti mill-istess xena. Nifhmu, għalhekk, li f'3,20 Ġesù daħal mhux f'dar mhix identifikata, imma fid-dar tiegħu, jiġifieri fid-dar ta' Pietru li kienet saret id-dar tiegħu. (Ninnotaw, iżda, li xi interpreti jaħsbuha differenti u jittraduċu: "daħal f'dar", u mhux "daħal fid-dar"). B'hekk l-episodju jseħħ fid-dar ta' Pietru f'Kafarnahum. Mark 3,21 ikompli jgħidilna li l-qraba ta' Ġesù kienu semgħu xi nies jgħidu li Ġesù kien tilef moħħu. Biex ninterpretaw dan il-vers b'mod korrett irridu nikkonsidraw li l-qraba ta' Ġesù ma kinux jgħixu f'Kafarnahum, imma f'Nazaret. Hekk, il-verb ta' Mk 3,21 "ħarġu" («exeìthon») ma

Dar ta' Pietru

Dar ta' Pietru

nistgħux nifhmuh bħallikieku ħarġu mid-dar li fiha Ġesù kien f'Kafarnahum, imma li ħarġu minn Nazaret, jiġifieri bdew il-mixja tagħhom lejn Kafarnahum. Ir-raġuni kienet li huma kienu mħassbin għaliex xi nies kienu qegħdin jgħidu: "tilef moħħu", jiġifieri "iġġennen". Insibu okkażjoni oħra ta' dan l-użu f'3,30 – "Għax kienu qalu: 'Għandu fih spirtu ħażin'", filwaqt li f'3,22 is-suġġett jissemma – "Il-kittieba li kienu niżlu minn Ġerusalemm bdew jgħidu: 'Dan għandu fih lil Begħelżebul'". Ninnutaw li t-tliet siltiet jużaw il-verb "bdew jgħidu" («elegon») u li t-tliet siltiet jagħmlu l-istess stil ta' akkuża lil Ġesù: "Tilef moħħu. Għandu fih spirtu ħażin. Dan għandu fih lil Begħelżebul". B'hekk l-episodju tagħna jibda f'Kafarnahum; imbagħad ikompli f'Nazaret biex jirrakkonta t-tluq tal-qraba ta' Ġesù lejn Kafarnahum. Wara dan, ir-rakkont jerġa' jeħodna Kafarnahum biex jurina diskussjoni bejn il-kittieba li ġew minn Ġerusalemm rigward il-qawwa ta' Ġesù li jkeċċi l-ispirti mniġġsa – jekk din il-qawwa kinetx ġejja minn Begħelżebul, kif kienu jaffermaw il-kittieba, jew mill-Ispirtu s-Santu, kif kien jafferma Ġesù. F'Mk 3,31 naqraw: "Darba ġew ommu u ħutu". Dan il-versett ma nistgħux naqrawh b'mod separat mill-kuntest li jiġi qablu. Għall-kuntrarju, jidher ċar li l-wasla tal-qraba ta' Ġesù hi rakkontata hawnhekk, wara li kien rakkontat it-tluq tagħhom f'Mk 3,21. Issa, is-silta ċkejkna ta' 3,31-35 għandha tifsira kbira mil-lat ekkleżjoloġiku. Hemm żewġ frażijiet li jaqbel ninnotaw: dawk li kienu barra – jiġifieri barra mid-dar ta' Pietru; u dawk li kienu ġewwa, madwar Ġesù. Barra kien hemm ommu u ħutu, filwaqt li madwar Ġesù kien hemm il-folla u d-dixxipli. Dawn iż-żewġ frażijieet jidentifikaw mela ż-żewġ gruppi: dawk li huma barra u dawk li huma ġewwa jisimgħu lil Ġesù. Dak li jifred iż-żewġ gruppi hi d-dar. Dawk li huma ġewwa jinsabu bilqiegħda madwar Ġesù u jisimgħu l-kelma tiegħu, filwaqt li dawk li huma barra ma jieħdux sehem magħhom. L-oppożizzjoni bejn iż-żewġ gruppi tolqotna iżjed billi għandha x'taqsam mal-qraba ta' Ġesù – saħansitra magħhom hemm l-omm il-maħbuba ta' Ġesù. Imma, jidher evidenti li l-folla li tinsab ġewwa tiġi ppreferuta għal dawk li jinsabu barra. Għaliex? Is-silta tagħtina t-tweġiba: "Darba ġew ommu u ħutu, baqgħu barra u bagħtu jsejħulu. Dak il-ħin kien hemm ħafna nies bilqiegħda madwaru. 'Ara,' qalulu, 'ommok u ħutek qegħdin hemm barra u jriduk.' U hu weġibhom: 'Min huma ommi u ħuti?' Mbagħad dawwar ħarstu fuq dawk li kienu hemm madwaru bilqiegħda, u qal: 'Dawn, ara, huma ommi u ħuti. Kull min jagħmel ir-rieda ta' Alla, dak huwa ħija, u oħti, u ommi.'"
Hi ħaġa ċara li din is-silta ma timplikax l-ebda stmerrija jew nuqqas ta' fiduċja f'omm Ġesù u fil-familja tiegħu. L-oppożizzjoni għandha x'taqsam mal-familja umana u mal-familja spiritwali ta'

Ġesù. Tfisser qabża mill-ewwel għat-tieni waħda. Dak li hu importanti mhuwiex il-fatt li wieħed hu qarib ta' Ġesù, imma li wieħed jagħmel ir-rieda ta' Alla. Ir-rieda ta' Alla tikkonsisti filli wieħed joqgħod madwar Ġesù u jisma' l-kelma tiegħu fid-dar.
Din il-qabża mill-familja umana għall-familja spiritwali għandha tifsiriet profondi kemm għall-folla kif ukoll għal Ġesù nnifsu. Il-folla, bħall-membri l-oħrajn tal-familja tiegħu, jeħtieġ li ssir il-familja spiritwali ta' Ġesù billi tinġabar fid-dar u tisma' flimkien il-kelma tiegħu. Dan ifisser li omm Ġesù hi membru eminenti tal-familja spiritwali ta' Binha, għaliex hi kienet l-ewwel waħda li wettqet ir-rieda ta' Alla fil-ħajja tagħha. Għal Ġesù, li tagħżel il-familja ġdida tiegħu jfisser li tagħmel bidla profonda f'ħajtek. Hu ħalla l-belt tiegħu ta' Nazaret, li kienet tinsab fuq il-għoljiet, donnha maqtugħa mid-dinja, u għażel Kafarnahum, li kienet belt fuq triq imperjali fejn kien possibbli li hu jiltaqa' man-nies. Din l-għażla tqiegħed lil Ġesù f'sitwazzjoni għal kollox ġdida. Tagħmel minnu mistieden, barrani f'belt ġdida. Toħorġu minn daru u mill-familja tiegħu. Issa hu beda eżistenza ġdida li hi għal kollox mogħtija lir-rieda ta' Missieru fis-sema. Id-dar ta' Pietru mhux biss saret dar fis-sens spiritwali, imma wkoll saret id-dar tal-familja ġdida – familja kbira li kapaċi li tinkludi fiha lil dawk kollha li huma lesti li jwettqu r-rieda tal-Missier fis-sema. Hekk, id-dar ta' Pietru saret knisja – dar fejn il-familja ta' Alla tinġabar, u hi iffurmata u titmantna. Id-dar ta' Pietru hi l-aktar dar-knisja («domus-ecclesiae») antika u vvenerata fil-kristjanità. Ninnotaw kif it-tifsira ekkleżjoloġika tinbena fuq ir-realtà storika. Mill-ġdid, it-teoloġija ma tmurx kontra l-istorja; għall-kuntrarju, it-teoloġija tinbena fuq l-istorja. Dak li qegħdin nitkellmu dwaru mhux eżattament il-kumpless kollu tad-dar ta' Pietru imma biss "il-kamra venerata". Fil-fatt, kif diġà semmejna, din il-kamra, u biss din il-kamra, turi sinjali ta' trasformazzjoni f'post ta' kult. Baqgħet iċ-ċentru ta' kull tip ta' trasformazzjoni li ġiet wara. Saret id-dar-knisja għall-komunità lokali ta' Lhud-Insara u wkoll santwarju għall-pellegrini madwar id-dinja sa mit-tieni nofs ta' l-1 seklu w.K. Wara dan il-perjodu ġiet imkabbra u magħluqa minn ħajt li jipproteġiha li nbena fis-seklu 4. Fl-aħħarnett, serviet bħala l-bażi tal-knisja ottagonali Biżantina tas-seklu 5. F'dan il-perjodu saret bidla radikali. Fuq id-dar-knisja tal-komunità Lhudija-Nisranija li kellha l-ħitan oriġinali għadhom jidhru, inbniet knisja li għattiet id-dar għalkemm baqgħet tħares eżattament il-post eżatt ta' fejn tinsab id-dar. Jidher evidenti li l-Biżantini, għalkemm kienu ġejjin minn kultura differenti, laqgħu bħala awtentika t-tradizzjoni tal-Lhud-Insara ta' Kafarnahum.

Alviero Niccacci OFM

Dar ta' Pietru